

Nr 626.

Av fru Sandström m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 133, angående vissa riktlinjer för enhetsskolans ledning och lokala organisation.

I Kungl. Maj:ts proposition nr 133 behandlas bl. a. frågan om huruvida skolväsendet i och med den nya enhetsskolan skall helt kommunaliseras. Vad en kommunalisering av skolväsendet skulle komma att innebära, kan inte klargöras med ledning av vare sig den framlagda propositionen eller den skolkommissionens utredning, som propositionen är baserad på. Ett flertal med kommunaliseringen sammanhängande spörsmål anses böra bli föremål för ytterligare utredningar. Hur dessa frågor i framtiden komma att avgöras, kan man sålunda inte veta något om i dag. Departementschefen inskränker sig i sin hemställan till att begära, att riksdagen måtte besluta, att enhetsskolan skall vara en »statsunderstödd kommunal skola».

Ett sådant principbeslut kan måhända anses vara en självklar åtgärd med hänsyn till det tidigare av riksdagen fattade beslutet om en nioårig skola. Om man vill införliva realskolan med den obligatoriska folkskolan, är det mycket som talar för att hela denna enhetliga skola står i kommunal ledning. Men ett beslut i enlighet med den föreliggande propositionen innebär inte, att den kommunala skolledningens befogenheter och räckvidden för dess verksamhet angivits. Det bör därför enligt vår mening klart sägas ut, att principbeslutet om den framtida skolan i kommunal ledning endast är ett beslut om den ram skolans ledning skall innefattas i. Vad som en gång skall rymmas inom denna ram är helt beroende på vad kommande utredningar och beslut kunna leda till. Med ett klart uttalande av detta böra kommande utredningar ha lättare att åstadkomma en »tolkning» av principbeslutets innebörd.

I propositionen har departementschefen uttalat, att även om några slutligt utformade förslag inte nu kunna framläggas för riksdagen, så har han dock ansett sig böra framföra »vissa synpunkter till ledning vid det fortsatta utredningsarbetet». Det finns såväl i propositionen som i skolkommissionens betänkande åtskilligt, som kommer att vara vägledande för de kommande utredningarna. Med anledning härav vilja vi närmare beröra några frågor i detta sammanhang.

I fråga om statsbidragsnormerna framhåller statsrådet önskvärdheten av att »statsbidragssystemet erhåller en så enkel och lättillämpad form som

möjligt». Vi vilja för vår del härtill framhålla, att det är nödvändigt att de kommunala utgifterna för skolväsendet bli så rättvist avvägda som möjligt. Landsbygden och speciellt de glest befolkade områdena av vårt land få icke belastas hårdare än tätorterna.

En annan och enligt vår mening mycket betydelsefull fråga är utformandet av de normer efter vilka lärartillsättningen skall ske i den framtida skolan. Det har uttalats, att det skulle finnas en möjlighet till enhetlig lösning på denna punkt om lärartillsättningen i framtiden erhöles den utformning, som nu gäller för tillsättning av lärare i folkskolan. Folkskolestyrelsen eller den instans, som i den framtida skolan tillsätter lärare, skulle då kunna välja mellan tre på förslag uppsatta, varvid valet sedan inte kunde överklagas annat än av formella skäl. Denna gamla, historiskt betingade form för lärartillsättning gav tidigare skolstyrelserna mycket fria händer, och anmärkningar kunde då också med skäl göras emot detta system. Allt eftersom har emellertid systemet utvecklats därefter, att det blivit allt mindre rum för de lokala myndigheternas godtycke. Vid tillsättningen av ordinarie folkskollärartjänst gäller nu att de tre på förslag uppsatta skola vara de tre mest meriterade. Granskning av förslaget sker hos folkskoleinspektören, och på det stadiet har medsökande lärare rätt att klaga om det finns fog för att förslagen inte tagit hänsyn till meritvärderingen efter de fastställda grunderna. När förslagen återkomma till skolstyrelsen, är denna oförhindrad att välja vilken av de tre, styrelsen önskar. Härvid finns inte besvärsmätt på andra grunder än formella. Vid tillsättande av extra ordinarie lärare skall den mest meriterade väljas.

Tendensen inom detta område har alltså gått fram emot den mest-meriterade-princip, som återfinnes inom andra närliggande områden. Hur tillsättningsförfarandet kommer att ske i framtiden kan man emellertid inte veta något om i dag. Departementschefen anger att tillsättningsförfarandet i enhetsskolan kan komma att ske antingen på det sätt som nu tillämpas vid de högre kommunala skolorna, d. v. s. att den mest meriterade utses, eller efter de linjer, förfarandet fått inom folkskolan. I detta sammanhang pekas på skolkommissionens inställning, varur man kan utläsa en stark sympati för att folkskolans nuvarande tillsättningsförfarande skall tillämpas i hela enhetsskolan. Hela detta frågekomplex synes oss i hög grad höra samman med frågan om mellaninstansernas ställning. Innan dessa instanser fått slutgiltig utformning och deras befogenheter blivit fastställda, torde frågan om lärartillsättningen inte kunna avgöras.

Om de uttalanden i dessa frågor, som gjorts av skolkommissionen och av departementschefen i propositionen, skola vara riktpunkter för kommande utredningar, finna vi det här angeläget att framhålla, att hur lärartillsättningen än kommer att ske, bör den principen tillämpas, att mest meriterad sökande också kan ha utsikt att bli vald. Det behöver inte utesluta att lokal myndighet kan ha möjlighet att avge förord om mellaninstans eller annan

myndighet handhar utnämningen. Vad som enligt vår mening är av stor vikt, är emellertid att skolkommissionens uppfattning om lärartillsättning och de lokala myndigheternas handläggning av sådana ärenden *inte* måtte bli de riktpunkter, efter vilka framtida utredningars direktiv bli utformade. Skolkommissionen har uttalat, att kommun bör ges möjlighet att »försäkra sig om just de lärare, som kunna anses vara mest lämpade för vederbörande skola». För att nå ett sådant mål anser kommissionen vidare att »de meriter, som kunna utläsas av vederbörande ansökningshandlingar skulle inte ensamma behöva vara avgörande». För att få den ur egen synpunkt »bästa lärarkraften» skall skolstyrelsen — enligt kommissionen — kunna välja »den som enligt skolstyrelsens personkänedom bäst skulle passa just den ifrågavarande skolans behov».

Ett knäsättande av sådana principer skulle vara tillbakagång till äldre tiders godtycke och ett klart avsteg från de principer som steg för steg utkristalliserats inom folkskoleväsendet och som allmänt anses vara goda framsteg. Departementschefen framhåller i föreliggande proposition att folkskoleinspektörernas granskning av ansökningshandlingar och det nya meritvärderingssystemet åstadkommit »avsevärd stadga och ett stort mått av rättvisa». Frånvaron av besvärsrätt är en svaghet, medger departementschefen vidare. Men varken meritvärdering eller besvärsrätt torde ha större betydelse, om vad som kan utläsas ur ansökningshandlingarna inte behöver vara avgörande, utan vad som desslikes skall vara avgörande också blir de lokala skolmyndigheternas rent subjektiva uppfattning om den tjänstesökande lärarens person och privata förhållanden. Att ge rum för sådant godtycke förefaller desto mer avskräckande som skolstyrelserna enligt kommissionens uppfattning i framtiden böra vara sammansatta efter politiska grunder i högre grad än som nu är fallet.

Vi kunna inte underlåta att här ge uttryck åt vår förhoppning, att hur frågan om lärartillsättningen i framtidens skola än må utformas, så må avkall inte göras på principen om mest meriterade sökandes företräde. Besvärsrättens utsträckande till alla enhetsskolans lärare skulle bli en naturlig följd härav.

Vi hemställa därför,

att här anförda synpunkter måtte beaktas vid behandlingen av proposition nr 133.

Stockholm den 17 oktober 1950.

Ragnhild Sandström.

A. Widén.

Folke Nihlfors.